

УДК 378.147.1:004.9-057.36

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ

©Предиткевич О. С.

Хмельницький національний університет

Інформація про авторів

Предиткевич Олег Станіславович: ORCID: 0000-0003-3651-3812; i_reg853@ukr.net; аспірант кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки; Хмельницький національний університет; вул. Інститутська 11, м.Хмельницький, 29016, Україна.

Окреслено проблему формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Для досягнення поставленої мети використано метод педагогічного моделювання. Експериментальна модель повинна бути з достатнім ступенем її узгодженості з середовищем, максимально наближеною до реальності і достатньо повною, точною та істинною для досягнення визначених цілей. З урахуванням сутності професійної діяльності командирів військових підрозділів розроблено модель формування готовності військовослужбовців до педагогічної фасилітації, яка складається зі взаємопов'язаних і взаємодіючих блоків: мотиваційно-цільового, організаційного, процесуально-змістового, критеріально-оцінювального, орієнтованих на досягнення оптимального рівня педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів. Обґрунтування та висвітлення окремих структурних елементів авторської моделі дозволило узагальнити отриманий результат, основою якого є технологія формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, що проектується на базі засвоєних раніше психолого-педагогічних знань і сформованих компетентностей. Результатом реалізації моделі є підготовка професійних командирів військових підрозділів у системі післядипломної освіти, які спроможні організувати службову діяльність Збройних сил України.

Ключові слова: командири військових підрозділів, педагогічна фасилітація, моделювання, професійна діяльність, структурні елементи, післядипломна освіта, готовність.

Предиткевич О. С. «Экспериментальная модель формирования готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации»

Обозначено проблему формирования готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации. Для достижения поставленной цели использован метод педагогического моделирования. Экспериментальная модель должна быть с достаточной степенью ее согласованности со средой, максимально приближенной к реальности и достаточно полной, точной и истинной для достижения определенных целей. С учетом сущности профессиональной деятельности командиров воинских подразделений разработано модель формирования готовности военнослужащих к педагогической фасилитации, которая состоит из взаимосвязанных и взаимодействующих блоков: мотивационно-целевого, организационного, процессуально-содержательного, критеріально-оценочного, ориентированных на достижение оптимального уровня педагогической фасилитации командиров военных подразделений. Обоснование и освещение отдельных структурных элементов авторской модели позволило обобщить полученный результат, основой которого является технология формирования готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации, что проецируется на основе усвоенных ранее психолого-педагогических знаниях и сформированных компетенциях. Результатом реализации модели является подготовка профессиональных командиров воинских подразделений в системе последипломного образования, способных организовать служебную деятельность Вооруженных сил Украины.

Ключевые слова: командиры воинских подразделений, педагогическая фасилитация, моделирование, профессиональная деятельность, структурные элементы, последипломное образование, готовность.

Predytkevych O. S. "Experimental model of the formation of readiness of commanders of military subdivisions for pedagogical facilitation"

The problem of the formation of readiness of commanders of military subdivisions for pedagogical facilitation is outlined. To achieve the defined aim the method of pedagogical design was used. An experimental model must have the sufficient degree of its coordination with the environment, be maximally close to reality, complete, accurate and true to achieve some definite goals. Taking into account the essence of the professional activity of commanders of military subdivisions, the model of the formation of military service members' readiness for pedagogical facilitation is worked out, which consists of interrelated and interacting blocks such as motivational and goal-oriented, organizational, procedural-substantive, criterion-estimating, oriented at the achievement of the optimal level of pedagogical facilitation of commanders of military subdivisions. The substantial study of separate structural elements of the author's model allow generalizing the results that base on the technique of the formation of readiness of commanders of military subdivisions for pedagogical facilitation which is realized with the help of previously acquired psychological and pedagogical knowledge and competences. The result of the realization of the model is the training of professional commanders of military subdivisions in the system of postgraduate education who are able to organize military service of the Armed forces of Ukraine.

Keywords: commanders of military subdivisions, pedagogical facilitation, design, professional activity, structural elements, postgraduate education, readiness.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У зв'язку з динамічним розвитком інформаційного суспільства професійна діяльність командирів військових підрозділів не є визначеною на період проходження військової служби у Збройних силах України, а, навпаки, передбачає необхідність неперервної освіти, готовність до підвищення своєї професійної компетентності. Здатність адаптуватися до змінних умов і технологій навчання є особливо актуальною для керівного складу, оскільки в сучасних умовах за період їх навчання у вищому військовому навчальному закладі відбувається зміна декількох поколінь програмних і апаратних засобів, з'являються нові інформаційні технології, оновлюється зміст навчальних дисциплін тощо. Тому в процесі підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів потрібно не тільки формувати професійно необхідні знання і вміння, а також сприяти розвитку особистих якостей.

Професійна компетентність командира військового підрозділу визначає його здатність вирішувати професійні задачі, а також проблеми, що виникають у реальних ситуаціях із захисту держави, збереження її цілісності й недоторканності з використанням знань і професійного досвіду. Вона (професійна компетентність) забезпечує формування в керівного складу Збройних сил України фасилітативної педагогічної взаємодії, яка відображає специфіку професійної діяльності. В системі післядипломної освіти важливим завданням, на нашу думку, є моделювання технології формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується наша стаття. Значну кількість наукових досліджень присвячено формуванню різних аспектів педагогічної фасилітації в майбутніх фахівців (Г. Коджаспирова, О. Кондрашихіна, Л. Мітіна, І. Шахова, В. Якунін та ін.). Однак формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації в системі післядипломної освіти вищих військових навчальних закладів Міністерства оборони України не було предметом їх дослідження. Проте в деяких психолого-

педагогічних дослідженнях зроблено спроби осмислити природу педагогічної фасилітації та визначити умови та шляхи її формування (С. Врублевська, О. Галіцан, Р. Дімухаметов, М. Казанжі, З. Курлянд та ін.). Слід зазначити, що ці дослідження присвячені проблемі формування педагогічної фасилітації в студентів педагогічних ВНЗ. Дослідження з її формування в командирів військових підрозділів практично відсутні. Крім того, не створено цілісної теорії з цієї проблеми; не накопичено сукупний емпіричний матеріал, не виявлено умови ефективності цього процесу в період підвищення кваліфікації військових фахівців, немає розробленої структури їх фасилітативної спрямованості.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування змістових параметрів експериментальної моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації.

Виклад **основного матеріалу** дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для досягнення поставленої мети і всебічного вивчення процесу формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації на курсах підвищення кваліфікації Національного університету оборони України ім. І. Черняховського в рамках нашого дослідження було використано метод педагогічного моделювання, результатом якого є модель.

Для того, щоб створювана модель відповідала своєму призначенню, вона повинна відповідати низці вимог, оскільки їх невиконання позбавляє її відповідних властивостей. Першою вимогою є інгерентність моделі, тобто достатня ступінь її узгодженості з середовищем, у нашому випадку, освітнім середовищем підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів, в якому вона буде функціонувати [1, с. 125]. Інший аспект інгерентної моделі полягає в тому, що в ній повинні бути передбачені не тільки «стикувальні вузли» з освітнім середовищем, але й, що не менш важливо, в ньому повинні бути створені передумови, які забезпечуватимуть функціонування створюваної моделі. Тобто не тільки модель повинна пристосовуватися до освітнього середовища, але й середовище необхідно пристосовувати до розроблюваної моделі. Друга вимога – простота моделі, що є її невідворотною властивістю: в моделі неможливо зафіксувати все різноманіття реальної ситуації. З іншого боку, простота моделі потрібна для оперування нею, використання її як робочого інструменту, який повинен бути зрозумілим. Модель має бути максимально наближеною до реальності, що моделюється. Третя вимога, якій повинна відповідати експериментальна модель, – адекватність, це означає, що вона є достатньо повною, точною та істинною для досягнення визначених цілей [1, с. 165–168].

Таким чином, обґрунтовано основні вимоги, що пред'являються до експериментальної моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації – інгерентності, простоти й адекватності як взаємовідносин моделі з «учасниками» процесу моделювання: з освітнім середовищем (інгерентність), з суб'єктом, що створює модель (простота), з модельованим об'єктом, тобто з розробленою технологією формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (адекватність) (рис. 1).

Крім зазначених вище вимог, актуальними в нашому випадку є методологічні вимоги до експериментальної моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, зокрема: концептуальність, системність, керованість, ефективність, відтворюваність.

Значна увага у процесі розробки моделі приділялась системному підходу, який розглядається нами як один із важливих шляхів підвищення ефективності системи післядипломної освіти Національного університету оборони України ім. І. Черняховського під час підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів та є підґрунтям

Рис. 1. Вимоги, що пред'являються до моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (за В. Волковою [1])

модернізації навчально-виховного процесу. Цей підхід забезпечив активізацію процесу формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, необхідних психолого-педагогічних знань, умінь і навичок для ефективного та надійного захисту держави [2, с. 158]. Системність моделі полягає в тому, що її компоненти перебувають у тісній взаємодії та утворюють цілісну систему, де досягнення поставленої мети можливе за умови взаємозв'язку і взаємозумовленості всіх компонентів моделі, що виконують відповідні функції. Враховуючи це, системними характеристиками моделі є динамічність, відкритість і багаторівневий характер. Динамічність моделі проявляється в тому, що формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації відбувається поступово від задовільного рівня до оптимального, військові фахівці будуть розвивати в собі навички фасилітатора. Зміна рівнів сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації спричинятиме зміну моделі завдяки її динамічності. Відкритість експериментальної моделі зумовлена безпосереднім впливом освітнього середовища на її функціонування. Завдяки відкритості розробленої моделі, можлива її трансформація залежно від нових знань, досягнень науки і практики, конкретних організаційно-педагогічних умов, особистісних освітніх потреб та особливостей командирів військових підрозділів. Багаторівневий характер передбачає перехід з одного рівня на інший, при цьому рівень сформованої педагогічної фасилітації підвищується [3; 4].

Під час проектування моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації дотримувалися таких положень:

– професійна компетентність керівного складу формується не лише в процесі вивчення загальноосвітніх дисциплін, а також упродовж вивчення професійно орієнтованих і спеціальних дисциплін [5, с. 142];

– процес педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів повинен бути цілісним, гнучким і динамічним, має враховувати професійну спрямованість, відповідати сучасним вимогам військових фахівців Збройних сил України [6, с. 11];

– формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації має базуватися на моделі, яка створюється, виходячи з професійних функцій та узагальнених завдань діяльності, котрі повинен виконувати і розв'язувати фахівець, а також навичок і вмінь, якими він повинен володіти [7, с. 8].

На нашу думку, метод моделювання дає можливість виділити та відобразити основні компоненти та характеристики процесу формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Модель передбачає розкриття векторів професійних

цілей і цінностей, основних функцій, задач і засобів діяльності, характеру умов діяльності військового фахівця, структуру необхідних і достатніх його якостей.

У процесі розробки експериментальної моделі було враховано, що високий рівень педагогічної фасилітації створює умови для реалізації потенційних сутнісних сил суб'єктів навчально-виховного процесу. Щоб осмислити процеси формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації необхідно визначити їх ціннісні орієнтири, усвідомити, що вища цінність педагогічної фасилітації – це цілісна особистість, яка є «вмілим організатором військової служби, вміє працювати з людьми, цінити колективний досвід, критично оцінювати досягнуте, бути професійно компетентним, дисциплінованим, вимогливим до себе та особового складу» [8, с. 54].

З урахуванням сутності професійної діяльності командирів військових підрозділів розроблено експериментальну модель формування готовності до педагогічної фасилітації в таких військовослужбовців. Модель складається із взаємопов'язаних і взаємодіючих блоків: мотиваційно-цільового, організаційного, процесуально-змістового, критеріально-оцінювального, орієнтованих на досягнення передбачуваного результату – оптимального рівня педагогічної фасилітації командирів військових підрозділів (рис. 2).

Опишемо складові розробленої моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. *Мотиваційно-цільовий блок* визначає стратегію системи післядипломної освіти, вихідні методологічні і теоретичні положення освітнього процесу, мету і завдання формування педагогічної фасилітації в керівного складу в умовах освітнього середовища Національного університету оборони України ім. І. Черняховського. Обґрунтування цілей і завдань процесу формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації зумовлено основними вимогами соціально-економічного розвитку суспільства до підготовки військових фахівців Збройних сил України, новими тенденціями у зміні змісту функціонування сучасної вищої військової освіти, характером професійної діяльності командирів військових підрозділів. Одним із провідних положень концепції професійної спрямованості є орієнтація цілей підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів на кінцевий результат. Тому цілі і завдання системи післядипломної освіти військових фахівців спрямовані на формування в них педагогічної фасилітації. Враховуючи наведене вище, проектування експериментальної моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації та окремих її блоків відбувається з урахуванням мотиваційно-цільового блоку.

В *організаційному блоці* визначено методологічні підходи (аксіологічний, особистісно-орієнтований, контекстний, рефлексивний), чинники, принципи (загальнопедагогічні і спеціальні), механізми та умови формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації.

На основі аналізу різних наукових підходів дійшли висновку, що формування готовності керівного складу до педагогічної фасилітації в освітньому середовищі військового ВНЗ можливе за умови взаємодії таких методологічних підходів: аксіологічного, особистісно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, контекстного, системного, технологічного, рефлексивного та інших за провідної ролі аксіологічного, особистісно-орієнтованого, контекстного і рефлексивного.

Процесуально-змістовий блок включає: компоненти та змістові лінії формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (емоційно-когнітивний, праксеологічно-поведінковий, рефлексивний компоненти).

Критеріально-оцінний блок експериментальної моделі містить систему критеріїв і показників, сформованість яких дозволяє виокремити рівні готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації описується на таких рівнях: репродуктивному, реконструктивному, продуктивному і творчому. Результатом упровадження моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації є підвищення її рівня з перспективою переходу на більш високу ступінь.

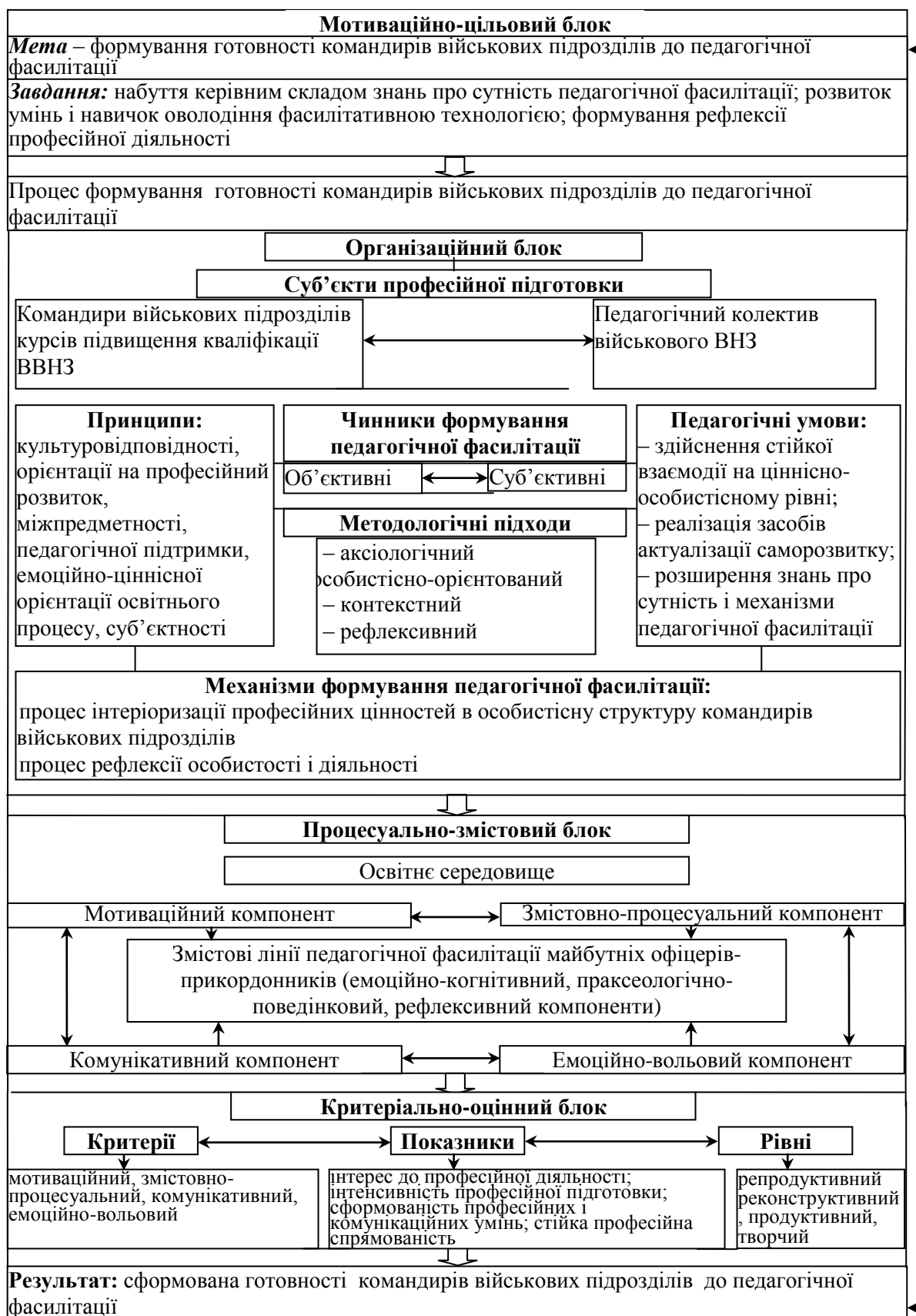

Рис. 2. Експериментальна модель формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації

Ефективність моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації забезпечують педагогічні умови. На нашу думку, завдяки їх упровадженню в систему післядипломної освіти, формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації буде здійснюватись на вищому рівні, ніж за звичайних умов (під час використання традиційних освітніх технологій).

Обґрунтування та висвітлення окремих структурних елементів авторської моделі дозволило узагальнити отриманий результат, основою якого є технологія формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, що проектується на базі засвоєних раніше психолого-педагогічних знань і сформованих компетентностей. Результатом реалізації експериментальної моделі має бути підготовка професійних командирів військових підрозділів у системі післядипломної освіти, які спроможні організувати службову діяльність Збройних сил України.

Відмінності авторської моделі технології формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації від загальноосвітньої моделі педагогічної підготовки полягають у професійно спрямованій психолого-педагогічній і фаховій підготовці керівного складу, внаслідок чого враховується специфіка професійної діяльності, яка якісно змінює зміст навчального матеріалу [9, с. 146–147].

Експериментальну модель можна використати для корекції робочих програм психолого-педагогічних, професійно-орієнтованих і спеціальних дисциплін, різних форм навчальної діяльності з урахуванням їх професійної спрямованості. На основі моделі технології формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації акцентуємо увагу на засвоєнні понять і категорій, які несуть найбільше фахове навантаження.

Висновки з нашого дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Розробка експериментальної моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації є винятковою потребою, оскільки практично вже сьогодні її можна ефективно використовувати для формування нового змісту освіти – навчальних планів, програм, написання підручників, у розробці навчальних технологій тощо. Вона (модель) відповідає основним методологічним вимогам: концептуальності, системності, керованості, відтворюваності та ефективності. Представлена модель визначається цілями, які мають значний вплив на зміст формувального експерименту та якість підвищення кваліфікації командирів військових підрозділів.

Викладене вище зумовлює необхідність дослідження ефективності запропонованої моделі формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації у процесі вивчення психолого-педагогічних, професійно-орієнтованих і спеціальних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Волкова В.Н. Основы теории систем и системного анализа: учебник/В.Н. Волкова, А. А. Денисов. – СПб. : Изд. СПбГТУ, 1998. – 520с.
2. Блауберг И. В. Системный поход как современное обще научное направление / И. В. Блауберг, Б. Г. Юдин // Диалектика и системный анализ. – М. : Наука, 1986. – 300 с.
3. Кисла Н. Сутність педагогічної фасилітації / Н. Кисла // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Вип. 571: Педагогіка та психологія. – С. 82-88.
4. [Бочарькова Н.](#) Дослідження сутності поняття «педагогічна фасилітація» / Н. Бочарькова // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 98-104.
5. Повідайчик О. С. Формування інформаційної культури майбутнього соціального працівника в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Повідайчик Оксана Степанівна. – Тернопіль, 2007. – 182 с.
6. Кондрашихіна О. О. Формування здатності до фасилітаційних впливів у майбутніх практичних психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук. / О. О. Кондрашихіна. – Київ, 2004. – 20 с.

7. Маслова Е. А. Условия формирования фасилитативной направленности у студентов педагогического колледжа [Электронный ресурс] / Е. А. Маслова//Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 1. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/101-5534>.

8. Ягупов В. В. Загально дидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : дис. ... д-рапед. наук: 13.00.04 / Ягупов Василь Васильович ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2002. – 432 с.

9. Самарук Н. М. Професійна спрямованість навчання математичних дисциплін майбутніх економістів на основі міжпредметних зв'язків : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Самарук Наталія Миколаївна. – Тернопіль, 2008. – 236 с.

References

1. Volkova, VN & Denisov, AA 1998, *Osnovy teorii sistem i sistemnogo analiza*, [Fundamentals of systems theory and systems analysis] Izdatelstvo SPGGTU, Sankt-Peterbur.

2. Blauberg, IV & Judin, BG 1986, 'Sistemnyj podhod kak sovremennoe obshhenauchnoe napravlenie' [The system approach as a modern general scientific direction], *Dialektika i sistemnyj analiz*, Nauka, Moskva.

3. Kysla, N 2011, 'Sutnist pedahohichnoyi fasylytatsiyi', *Naukovyy visnyk Chernivetskoho universytetu*, [The essence of pedagogical facilitation] Chernivetskyu natsionalnyy universytet imeni Yu.Fedkovycha, Chernivtsi, iss.571 Pedahohika ta psykholohiya, pp. 82-88.

4. Bocharkova, N 2011, 'Doslidzhennya sutnosti ponyattya pedahohichna fasylytatsiya' [Investigation of the essence of the concept of "pedagogical facilitation"] *Vyshcha shkola*, no. 3, pp. 98-104.

5. Povidaychuk, OS 2007, 'Formuvannya informatsiyanoi kultury maybutnoho sotsialnoho pratsivnyka v protsesi profesiynoyi pidhotovky' [Formation of informational culture of the future social worker in the process of professional training] Kand.ped.n. thesis, Ternopil.

6. Kondrashykhina, OO 2004, 'Formuvannya zdatnosti do fasylytatsiynykh vplyviv u maybutnikh praktychnykh psykholohiv' [Formation of the ability to facilitization influences on future practical psychologists], Kand.psychol.n. abstract, Kyiv.

7. Maslova, EA 2012, 'Uslovija formirovaniya fasylytativnoj napravlenosti u studentov pedagogicheskogo kolledzha' [Conditions for the formation of a facilitation orientation among students of a pedagogical college], *Sovremennye problemynaukii obrazovaniya*, no. 1, <<http://www.science-education.ru/101-5534/2012/Buk.pdf>>.

8. Yahupov, VV 2002, 'Zahalnodyaktychni osnovy navchannya viyskovosluzhbovtziv strokovoyi sluzhby Zbroynykh Syl Ukrayiny' [General guidance for training servicemen of the regular service of the Armed Forces of Ukraine], Doct.ped.n.thesis, Instytut pedahohiky i psykholohiyi profesiynoyi osvity Akademiy i pedahohichnykh nauk Ukrayiny, Kyiv.

9. Samaruk, NM 2008, 'Profesiyna spryamovanist navchannya matematychnykh dystsyplin maybutnikh ekonomistiv na osnovi mizhpredmetnykh zvyazkiv' [Professional orientation of teaching mathematical disciplines of future economists on the basis of interdisciplinary connections], Kand.ped.n.thesis, Ternopil.

Стаття надійшла до редакції 30.04.2017р.